

Czy istnieje polityka naukowa państwa?

PIOTR RODZIK

OŚRODEK PRZETWARZANIA INFORMACJI – PAŃSTWOWY INSTYTUT BADAWCZY

Abstrakt

W artykule przeanalizowano obszary działalności, na które państwo ma bezpośredni wpływ: nadane w poszczególnych obszarach tytuły profesora i środki przyznane na finansowanie projektów badawczych. Na tej podstawie sprawdzano realizację zadeklarowanej polityki naukowej państwa.

Przeanalizowano procentowy udział liczby nadanych tytułów naukowych dla kolejnych obszarów nauki – obserwowane wyniki nie są zgodne z oficjalną polityką naukową państwa. Stwierdzono przy tym, że liczba nadanych w 2017 roku tytułów naukowych była najniższa od co najmniej 25 lat.

Sprawdzono również jak rozkłada się finansowanie projektów badawczych na poszczególne obszary wiedzy. Tu również zauważono brak wpływu oficjalnej polityki naukowej.

Słowa kluczowe: polityka naukowa, tytuł naukowy profesora, projekt badawczy, udział procentowy, finansowanie projektów badawczych.

<https://doi.org/10.18778/2300-1690.28.11>

Wprowadzenie

Polityka naukowa państwa jest elementem bardzo ważnym. Powinna ona zostać wyznaczona w oparciu o aktualne potrzeby nie tylko kraju, ale również struktur Unii Europejskiej, do których należy Polska (np. Kocińska, 2014). Dlatego polityka ta powinna być jasno określona i czytelna dla wszystkich. Oczywiście powinna ona obejmować cały zakres związany z prowadzeniem nauki w kraju, a więc uwzględniać zarówno to co się dzieje na wyższych uczelniach, jak i w instytutach naukowych i badawczych.

Dokument określający naukową politykę państwa (zgodnie z przepisami przejściowymi – Ustawa z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, art. 313, ust. 2) powinien powstać w ciągu 18 miesięcy od wejścia w życie nowej ustawy (Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce), czyli do 20 stycznia 2020 roku. Jednak dokument ten jeszcze nie powstał. Od niedawna (11 grudnia 2020 r.) na stronach ministerstwa dostępny był tylko projekt tego dokumentu (Projekt Polityki Naukowej Państwa, 2020). W odczuciu autora był to jednak raczej poradnik „Jak stworzyć politykę naukową państwa”, a nie jasno sformułowane założenia polityki, które mogą być w przyszłości realizowane przez państwo. Tym niemniej polityka naukowa (pomimo braku dokumentu określającego ją) jest już od dawna realizowana. Jednym z niewątpliwych jej przejawów jest utworzenie przez ministra list: wspieranych (dofinansowywanych) czasopism, wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe oraz punktowanych czasopism i konferencji naukowych. Listy te budzą w środowisku akademickim bardzo dużo kontrowersji pojawiających się zarówno we wpisach zamieszczanych na stronach internetowych (np. Igielska, 2019), jak i w artykułach naukowych (np. Drozdowicz, 2019).

W przeszłości również musiała istnieć polityka naukowa realizowana przez ministra nauki – choćby ze względu na to, że Komitet Polityki Naukowej (KPN) został powołany w grudniu 2010 roku, a jednym z zadań tego Komitetu było *udzielanie pomocy Ministrowi przy opracowywaniu dokumentów dotyczących strategii rozwoju nauki oraz polityki naukowej i innowacyjnej* (Ustawa, 2010) czyli, *de facto*, branie udziału w kształtowaniu polityki naukowej państwa. Skład osobowy KPN był (zgodnie z zapisami ustawy) wielokrotnie zmieniany, jednak zadania KPN w tym zakresie pozostały niezmiennie również po zmianie ustawy (Ustawa z 20 lipca, 2018).

W listopadzie 2011 roku zostały przyjęte przez MNiSW strategiczne obszary badawcze (MNiSW, 2011). Kierunki te to:

1. nowe technologie w zakresie energetyki,
2. choroby cywilizacyjne, nowe leki oraz medycyna regeneracyjna,
3. zaawansowane technologie informacyjne, telekomunikacyjne i mechatroniczne,
4. nowoczesne technologie materiałowe,
5. środowisko naturalne, rolnictwo i leśnictwo,
6. społeczny i gospodarczy rozwój Polski w warunkach globalizujących się rynków,
7. bezpieczeństwo i obronność państwa.

W następnych latach pracownicy ministerstwa wielokrotnie potwierdzali istnienie polityki naukowej (np. Gliński, 2014).

Zgodnie z opublikowanym zapisem: *Strategiczne kierunki badań naukowych i prac rozwojowych należy realizować przez okres 10–15 lat ...*, państwo powinno wspierać następujące kierunki rozwoju naukowego: obszar nauk technicznych (T – obejmuje kierunki 1, 3 i 4), obszar nauk społecznych (SPO – obejmuje kierunki 6 i 7), obszar nauk medycznych (M – obejmuje kierunek 2) i obszar nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych (R – obejmuje kierunek 5). Jeżeli o efektach prowadzenia dotychczasowej polityki naukowej mogą

świadczą działania podejmowane w tych miejscach, gdzie państwo ma bezpośredni wpływ na efekty naukowe (w liczbie nadanych w poszczególnych obszarach naukowych tytułów profesora oraz w wysokości przyznanych środków na realizację badań naukowych), to w niniejszym artykule sprawdzimy, czy miało to przełożenie na rzeczywiste działania rządu RP zmierzające do stosowania (określonej przez ten sam rząd) polityki naukowej.

Przyjęta metodologia i zastosowana klasyfikacja

Przyjętą metodologię, stosowaną klasyfikację oraz wzięte pod uwagę bazy danych opisano we wcześniejszej publikacji (Rodzik, 2016 i Rodzik, 2020). Wyjaśniono tam np. dlaczego większość wyników przedstawionych w pracy kończy się na roku 2018 – wprowadzenie nowej ustawy (Ustawa z 20 lipca, 2018) było związane z wprowadzeniem nowej klasyfikacji badań naukowych (Rozporządzenie, 2018), która dotyczyła również nadawanych stopni i tytułów naukowych i nie była zgodna z klasyfikacją stosowaną poprzednio. Niestety nie było możliwe przyjęcie żadnego przyporządkowania pozycji jednej klasyfikacji do drugiej tak, aby pozwoliło na dokonanie nawet zgrubnych przeliczeń (poza globalnymi). Dlatego też, jeżeli dane odnoszą się będą do konkretnego obszaru nauki, to dotyczyć będą tylko klasyfikacji przedstawionej w rozporządzeniu z 2011 roku (Rozporządzenie, 2011).

Dla nadanych tytułów naukowych (za lata 2015–2023) wzięto pod uwagę wyniki znajdujące się na stronie aktualnego Prezydenta RP Andrzeja Dudy, a nie te z bazy POL-on – wyniki z tej bazy okazały się inne niż prezentowane na stronie Prezydenta.

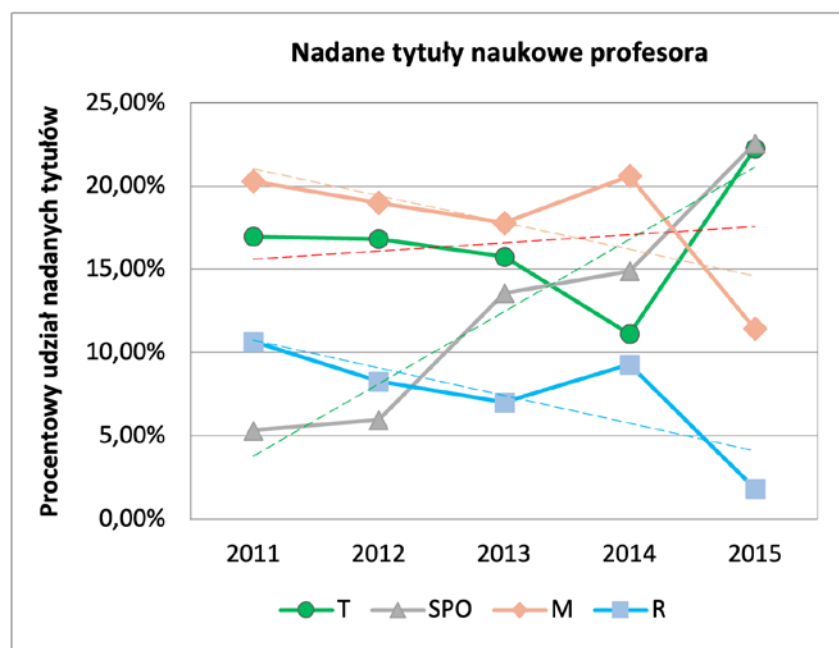
W odniesieniu do wcześniej przedstawionej klasyfikacji (Rodzik, 2016) należy jeszcze dodać: analizowane tu będą tytuły profesora nadane dla określonej dziedziny lub dyscypliny

naukowej i środki finansowe przeznaczone na sfinansowanie projektów naukowych dla konkretnych dziedzin, nie ma więc powodu, aby łączyć obszar nauk społecznych z obszarem nauk humanistycznych. W związku z tym, w tej pracy zastosowano następujące oznaczenia: H – obszar nauk humanistycznych, SPO – obszar nauk społecznych, SCI – obszar nauk ścisłych, P – obszar nauk przyrodniczych, T – obszar nauk technicznych, R – obszar nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych, M – obszar nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej.

Nadane tytuły profesora

Dla łatwiejszej interpretacji wyników, na rysunku 1, pokazano tylko procentowy udział nadanych tytułów naukowych dla czterech interesujących nas obszarów i tylko dla lat 2011–2015, czyli okresu, w którym, przyjęte zasady polityki naukowej powinny być najbardziej widoczne.

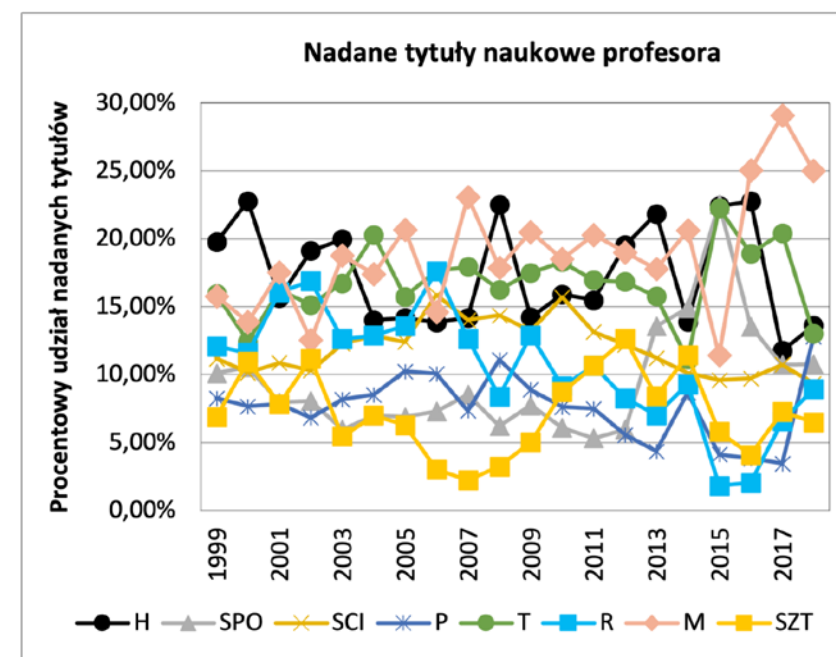
Rysunek 1. Procentowy udział nadanych w latach 2011–2015 tytułów (i trendy tych udziałów) w zależności od obszaru nauk, w których tytuły zostały nadane.

Źródło: opracowanie własne

O dziwo, dla obszaru nauk medycznych i nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej obserwuje się w tym okresie wyraźny trend spadkowy i to bardzo duży – widzimy zmniejszenie o około 9% w ciągu 4 lat udziału tytułów nadanych w tym obszarze w stosunku do wszystkich nadanych tytułów. Podobny trend obserwuje się dla obszaru nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych – liczba nadawanych tytułów spada tu prawie tak samo szybko (o około 7% w ciągu 4 lat). Dla obszaru nauk technicznych widzimy niewielki trend wzrostowy, a tylko dla obszaru nauk społecznych obserwuje się wyraźny trend wzrostowy – udział procentowy nadanych tytułów dla tego obszaru szybko rośnie (od około 5% do przeszło 22% w przedstawionym okresie).

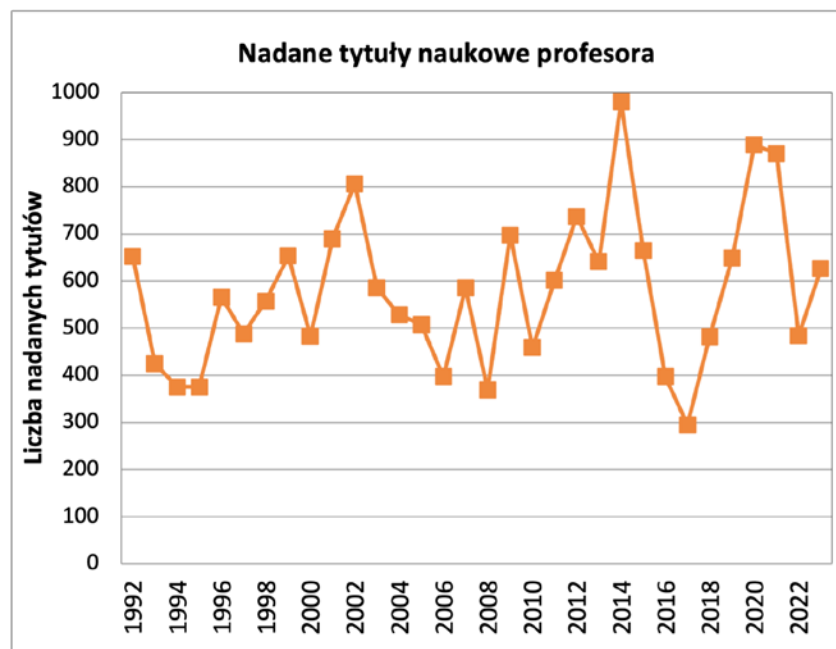
Rysunek 2. Procentowy udział nadanych w poszczególnych latach tytułów naukowych w zależności od obszaru nauk, w których tytuły zostały nadane.

Źródło: opracowanie własne

Jak widać na rysunku 2, największe zróżnicowanie w procencie nadanych tytułów widzimy w roku 2017, aczkolwiek, jak można zobaczyć na rysunku 3, w tym roku nadano najmniej tytułów profesora na przestrzeni ostatnich 25 lat – tylko 295 (zresztą: średnia z lat 2016–2018 jest również najniższa w ciągu ostatnich 20 lat).

Rysunek 3. Liczba nadanych tytułów w poszczególnych latach.

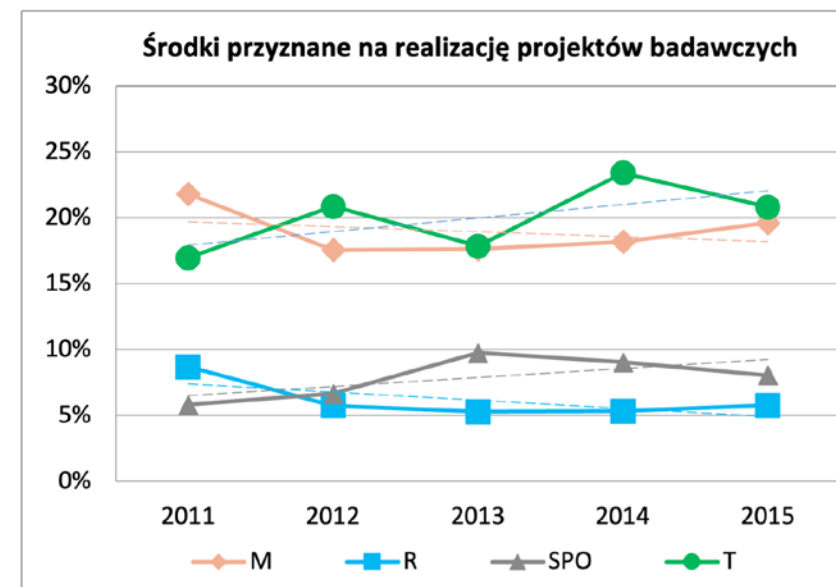
Źródło: opracowanie własne

Liczba nadawanych tytułów profesora co prawda z roku na rok rośnie, ale nadal (pomimo niewielkiego wypadkowego trendu wzrostowego) liczba nadawanych tytułów w naszym kraju jest na tym samym poziomie co prawie trzydzieści lat temu. Pomimo tego, że liczba nadawanych stopni naukowych doktora habilitowanego wzrosła w tym czasie prawie dwukrotnie (Rodzik, 2020).

Przyznane finansowanie projektów badawczych

Podobnie jak w przypadku nadanych tytułów profesora, przyznane na badania środki zostały przedstawione tylko dla interesujących nas obszarów nauki i tylko dla lat 2011–2015 – rysunek 4.

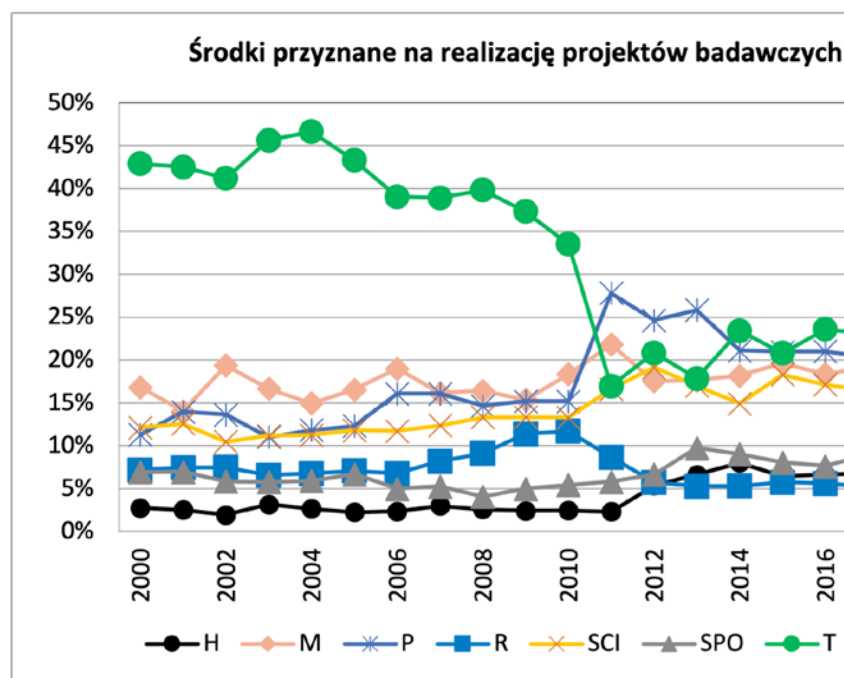
Rysunek 4. Procentowy udział wysokości przyznanych przez NCN (i trendy tych udziałów) w latach 2011–2015 środków na realizację projektów badawczych w zależności od obszaru nauk, w których projekty były realizowane.

Źródło: opracowanie własne

W omawianym zakresie lat, środki przyznane na realizację projektów badawczych, dla poszczególnych obszarów, są mniej więcej stałe: około 20% dla obszaru nauk technicznych (obserwuje się tu niewielki trend wzrostowy), około 19% dla obszaru nauk medycznych (niewielki trend spadkowy), około 8% dla obszaru nauk społecznych (niewielki trend wzrostowy) i około 6% dla obszaru nauk rolnych (niewielki trend spadkowy). Biorąc pod uwagę istniejące (różne) trendy, można wysnuć jasną konkluzję: również i tu nie można zauważyć wpływu określenia przez rząd strategicznych kierunków badawczych. Warto zauważyć też, że dla pozostałych obszarów badań udział procentowy środków finansowych staje się w tym okresie również prawie stały (rysunek 5), a zatem trudno tu mówić o wspieraniu pewnych (z góry przyjętych) kierunków badań naukowych.

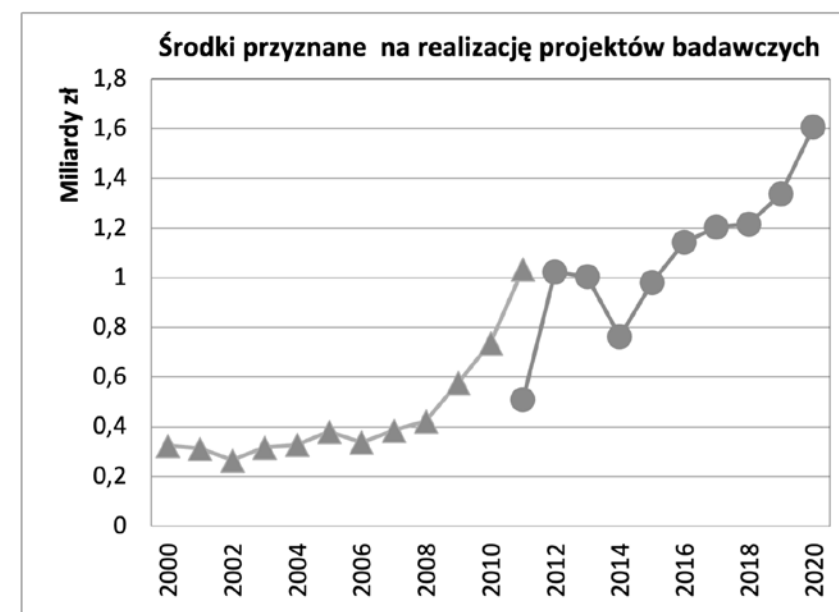
Rysunek 5. Procentowy udział wysokości przyznanych w poszczególnych latach środków na realizację projektów badawczych w zależności od obszaru nauk, w których projekty były realizowane.

Źródło: opracowanie własne

Jeżeli popatrzymy na rozkład procentowy środków przyznawanych w kraju na projekty badawcze – rysunek 5, to wyraźnie widać, że do roku 2010 preferowane były projekty obejmujące obszar nauk technicznych. Jest to uzasadnione tym, że musiała powstać infrastruktura pozwalająca na powadzenie badań w tym zakresie – czego nie było potrzeba w tak dużym stopniu dla obszaru nauk np. rolniczych. Trzeba tu zaznaczyć, że do roku 2011, Ministerstwo Nauki i Informatyzacji samodzielnie przyznawało środki na realizację projektów badawczych (rysunek 6), natomiast, od roku 2011, częściowo rolę tę przejęło (w odniesieniu do projektów badawczych) Narodowe Centrum Nauki.

Rysunek 6. Sumaryczna wysokość środków przyznanych na realizację projektów badawczych w kolejnych latach.

Źródło: opracowanie własne

Dodatkowo widzimy, że procentowy rozkład przyznanych środków (rysunek 5) na poszczególne obszary jest niezależny od rozdysponowanej puli środków w latach 2014–2018 (fragment rysunku 6). Przyznane środki wahały się od około 0,8 mld zł do około 1,2 mld zł (czyli wzrost, w tym okresie, wyniósł około 50%), podczas gdy procentowy udział środków przyznanych projektom prowadzonym dla poszczególnych obszarów prawie nie zmienił się.

Podsumowanie

Analizując przedstawione wyniki dla tych elementów, na które wpływ ma bezpośrednio państwo, zauważamy, że tylko dla obszaru nauk społecznych widoczny jest w procencie nadanych tytułów naukowych wpływ polityki naukowej państwa (przyjęcia strategicznych obszarów badawczych w 2011 roku). Dla pozostałych obszarów nie obserwuje się żadnego

wpływu lub wpływ jest ujemny (obserwowane trendy spadkowe) w procencie nadanych tytułów naukowych. Również sytuacja w środkach przyznanych na realizację projektów z poszczególnych obszarów nie napawa optymizmem – tylko dla obszaru nauk technicznych widzimy niewielki (17–21%) wzrost procentowego udziału przyznanych środków, podczas gdy dla pozostałych obszarów udział środków jest praktycznie niezmienny (o ile nie maleje).

Analizując fakty, trudno nie wysnuć wniosku, że działania w zakresie nadawanych stopni i przyznawanych środków na projekty naukowe są przypadkowe i nie mają wiele wspólnego z prowadzeniem przemyślanej i konsekwentnej polityki naukowej – efekt jest taki sam jakby takiej polityki w ogóle nie było.

Piotr Rodzik – adiunkt, dr. Przez wiele lat Zastępca Przewodniczącego) Rady Naukowej OPI PIB, współtwórca Bazy Wiedzy o Nauce Polskiej. Brał czynny udział w procesie oceny parametrycznej jednostek naukowych w latach 2006–2017, a w latach 2005–2016 był autorem programów zbierających dane Ankiety jednostki naukowej i systemu SYNABA.

Od 2012 roku przeprowadził liczne konsultacje dotyczące funkcjonowania systemu POL-on oraz analizował projektowane i funkcjonujące akty prawne pod kątem ich wpływu na system POL-on. Przygotował i przeprowadził ponad 125 szkoleń dotyczących 19 modułów systemu POL-on (w sumie prawie 3500 uczestników z kilkuset jednostek naukowych i szkół wyższych), przygotował i udostępnił około 20 godzin filmów szkoleniowych dotyczących 13 modułów systemu POL-on.

Od 2017 roku jest ekspertem ewaluacji – między innymi, opiniował projekty aktów prawnych dotyczących ewaluacji.

Afiliacja

Ośrodek Przetwarzania Informacji – Państwowy Instytut Badawczy

Al. Niepodległości 188B

01-608 Warszawa

piotr.rodzik@opi.org.pl

<https://orcid.org/0000-0002-3126-1938>

Bibliografia

Drozdowicz, Z. (2019). Mierzenie wartości osiągnięć naukowych, *Nauka*, 2, 15–27.

DOI: 10.24425/nauka.2019.126189.

Gliński, J. (2014). Polityka naukowa państwa, *PAUza Akademicka*, 251, str. 1–2.

Igielska, B. (2019). Cichy zamach na polską naukę? Kontrowersje wokół listy czasopism, *prawo.pl*, Pobrano z lokalizacji: <https://www.prawo.pl/student/lista-czasopism-2019-a-nauki-humanistyczne,465315.html?fbclid=IwAR37eWmCsKYI-SiPF6Bwubb2Cwi4qnL0-Nr1forzIKL0Eq4dleQwFHijll>. Dostęp 08.04.2020.

Kocińska, E. (2014). Europejska polityka naukowa i Strategia „Europa 2020” w dziedzinie badań naukowych i rozwoju. Analiza politologiczno-institutionalna, *Rocznik Integracji Europejskiej*, 8. DOI: 10.14746/rie.2014.8.17.

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) (2011). Pobrano z lokalizacji: <https://www.archiwum.nauka.gov.pl/strategiczne-obszary-badawcze/krajowy-program-badan-strategiczne-obszary-badawcze.html>. Dostęp 20.04.2020.

Projekt Polityki Naukowej Państwa, strona www Ministerstwa Edukacji i Nauki (2020). Pobrano z lokalizacji: <https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/projekt-polityki-naukowej-panstwa>, 11.12.2020. Dostęp 28.02.2021.

Rodzik, P. (2016). Awans naukowy kobiet – czy coś się zmieniło?, *Nauka*, 4, str. 93–110.

Rodzik, P. (2020). W jakim stopniu obecnie kobiety awansują naukowo?, *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobiety*, 2(9), 208–223. DOI: 10.15290/cnisk.2020.02.09.11

Rozporządzenie w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych, (2011). Dz.U. z 2011 r. nr 179, poz. 1065.

Rozporządzenie w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych, (2018). Dz.U. z 2018 r., poz. 1818.

Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki (2010). Dz.U. 2018, poz. 615.

Ustawa z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, (2018). Dz.U. 2018, poz. 1669.

Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, (2018). Dz.U. 2018, poz. 1668.

Kwestie dotyczące etyki wydawniczej

Funding information: Not applicable.

Conflict of interests: None.

Ethical considerations: The Author assures of no violations of publication ethics and takes full responsibility for the content of the publication.

Declaration regarding the use of GAI tools: Not used.

Is there a state's science policy in Poland?

Abstract

The paper constitutes an analysis of percent of scientific titles given in consecutive research areas and funding allocations given for research grant performed in research areas – areas where the government is able to act directly. On this base, implementation and existence of state's science policy is examined.

Analysis of percent of given scientific titles was presented in this paper – observed results are not coherent with official state's science policy. Additionally, it was shown that the number of given titles in 2017 was the lowest over the last 25 years.

The funding allocation for grants in consecutive research areas was analysed too. In this area, no influence of state's science policy was observed.

Keywords: science policy, professor title, research grant, percentage, research projects financing.